

დუშეთის მუნიციპალიტეტის ეთნობოტანიკური კვლევები

ნინო ერაძე—სოფლის მეურნეობის აკადემიური დოქტორი,
როზა ბიძინაშვილი—ბიოლოგიის აკადემიური დოქტორი,
ნელი ცხადაძე—მკვლევარი
საქართველოს ეროვნული ბოტანიკური ბაღი

საკვანძო სიტყვები: ეთნობოტანიკა, კულტივირებული, ტრადიციები, ბუნებრივად მოზარდი მცენარეები

რეზიუმე

ეთნობოტანიკური მონაცემების შეგროვების მიზნით, საქართველოს ეროვნული ბოტანიკური ბაღის მკვლევართა მიერ ამ ეტაპზე საკვლევ ობიექტად შერჩეულ იქნა დუშეთის მუნიციპალიტეტში შემავალ სამი თემის - ჭოპორტის (7 სოფელი), ბაზალეთის (12) და ანანურის (9) –სულ 28 სოფელი. საველე სამუშაოები მიმდინარეობდა ნახევრად სტრუქტურირებული ინტერვიუების (წინასწარ მომზადებული და შემოწმებული კითხვარები) სახით; ინფორმირებული თანხმობის საფუძველზე გამოიკითხა 60 რესპონდენტი (34 ქალი და 26 კაცი), ასაკი 40-80 წელს შეადგენდა. შეგროვდა განსხვავებული სახის ინფორმაცია ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ სხვადასხვა დანიშნულებით [სამკურნალო, საკვები, სამღებრო, ეთერზეთოვანი, ტექნიკური, ვეტერინარიაში, სასოფლო-სამეურნეო და საოჯახო ხელსაქმის იარაღების, ასევე დეკორატიული ხელნაკეთობების და სხვ.] გამოყენებული მცენარეების შესახებ.

შესავალი

მეცნიერება - ეთნობოტანიკა წარმოადგენს ეთნობიოლოგიის დარგს, რომელიც აგროვებს და სისტემაში მოჰყავს ხალხში გავრცელებული ცოდნა და ტრადიციები მცენარეების შესახებ. ეთნობოტანიკოსი ცდილობს მოხმარების კატეგორიების მიხედვით, ადგილობრივი ფლორის პრაქტიკული მიზნებისათვის გამოყენების მრავალი ასპექტი წარმოაჩინოს, როგორცაა: სამკურნალო, საკვები, სამღებრო, დეკორატიული, ორნამენტული, ტექნიკური, საკულტო და სხვ.

საქართველოს სხვადასხვა რეგიონში ჯერ კიდევ შემორჩენილია სახალხო მკურნალები, ე.წ. „ექიმბაშები“ რომლებიც ხალხური საშუალებებით მკურნალობენ მთელ რიგ დაავადებებს. თუმცა, ბოლო წლების განმავლობაში, ეს კონტინგენტი ირღვევა, მკურნალთა რიცხვი კატასტროფულად მცირდება და ღირებული ინფორმაცია გამოუსწორებლად იკარგება. რის გამოც აუცილებელია, საქართველოს სხვადასხვა პუნქტში, მთასა თუ ბარში დროული ეთნობოტანიკური კვლევების ჩატარება, ჯერ კიდევ არსებული და შემორჩენილი ინფორმაციის შეგროვებისა და დაცვის მიზნით.

მიუხედავად იმისა, რომ ტერმინი "ეთნობოტანიკა" არ იხმარებოდა 1895 წლამდე (პირველად გამოიყენა ამერიკელმა ბოტანიკოსმა ჯონ უილიამ ჰარშბერგერმა), მისი ისტორია გაცილებით ძველია. მსოფლიოს სხვადასხვა ეთნოსები საუკუნეების განმავლობაში წარმატებით იყენებდნენ მცენარეებს სხვადასხვა დანიშნულებით, მათ შორის უამრავი დაავადების სამკურნალოდ. ამის საუკეთესო მაგალითია საქართველო, რომელიც უძველესი ქვეყანაა სამკურნალო მცენარეების შეწავლისა და გამოყენების თვალსაზრისით. ხალხური ფარმაცოლოგიისა და წამალთმცოდნეობის მდიდარი ტრადიციები ქართველი ხალხის კულტურული მემკვიდრეობის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ნაწილია. ეს ტრადიციები საუკუნეებით გრძელდებოდა და დღესაც მრავალი სამკურნალო საშუალება და მისი გამოყენების ხერხი მიღებული და ცნობილია.

ელინური და ელინისტური პერიოდების ცნობილი ბერძენი მოღვაწეების გამოკვლევებით ირკვევა, რომ ძვ.წ. II ათასწლეულში კოლხეთის დაბლობზე 40-მდე სახეობის სამკურნალო მცენარის გამოზრდა ხდებოდა, რომლებსაც სამკურნალოდ წარმატებით იყენებდა კოლხეთის მეფის აიეტის მეუღლე - ჰეკატე და ქალიშვილი მედეა. იმ პერიოდში უკვე ცნობილი იყო სამკურნალო მცენარეთა ფარმაცოლოგიური თვისებები, როგორცაა კოაგულაცია და ანტიკოაგულაცია, წნევისა

და სიციხის დამწვევი, ოფლმდენი, ამოსახველებელი და კარდიოლოგიური, ნარკოტიკული, სედატური, მომაკვდინებელი და შხამსაწინააღმდეგო საშუალებათა მომზადების ხელოვნება, რომელსაც შემდგომ იყენებდა პონტოს მეფე მითრიდატე VI ევპატორიელი [1,2,3].

მსგავსი ცნობები უხვად მოიპოვება ძველ ქართულ სამედიცინო წყაროებშიც, მათ შორის გამორჩეულია: ქანანელის „უსწორო კარაბადინი“ (XI ს.), ხოჯა-ყოფილის „წიგნი სააქიმო“ (XIII ს.), ზაზა ფანასკერტელი-ციციშვილის „სამკურნალო წიგნი-კარაბადინი“ (XV ს.), დავით ბაგრატიონის „იადიგარ დაუდი“ (XVI ს.). მნიშვნელოვანია ნ. ხელაიას მიერ საქართველოს ხელნაწერთა ინსტიტუტში გამოკვლეული სამედიცინო ტრაქტატები, რომლებიც შემდგომ (XVI-XVIII ს.) პერიოდს მოიცავს: „სასარგებლო კარაბადინი“ (XVI ს-ის დასასრული), „აბრამ მწერლის კარაბადინი“ (XVII), „სამკურნალო წიგნი“ (XVIII), „აზრუმელის ცნობარი“ (XVIII). აღსანიშნავია რ. სურმანიძის მიერ აჭარის მაღალმთიან სოფელში აღმოჩენილი ხელნაწერი - „ფამბისეული მცირე კარაბადინი“ და სხვ. [4].

სამედიცინო ლიტერატურის მასიური ბეჭდვის დაწყებამდე ასეთი ვრცელი წერილობითი ძეგლების რიცხვი უკიდურესად შეზღუდული და მკურნალისათვის თითქმის მიუწვდომელი იყო. ამიტომ დიდი მასშტაბი მიიღო გადამწერლობითმა საქმიანობამ. საქართველოს ყველა კუთხე-კუნჭულში გაჩნდა სამკურნალო ხელნაწერების ვარიანტები, რომლებიც დროთა განმავლობაში ივსებოდა მკურნალთა და ავტორ-გადამწერთა საკუთარი ცოდნით, ცალკეული ეთნიკური ჯგუფის მოსახლეობაში საუკუნის მანძილზე დაგროვილი ემპირიული გამოცდილებით.

კავკასიის ფლორის ეთნობოტანიკურ გამოკვლევებს მიეძღვნა თბილისის ბოტანიკური ბაღის პირველი დირექტორის ა. როლოვის ფუნდამენტალური ნაშრომი «*Дикорастущие растения Кавказа, их распространение, свойства и применение*» (Съ обозначением туземных названий растений), სადაც განხილულია 1700 სამკურნალო მცენარის გამოყენების ასპექტები სხვადასხვა ეთნოსის მიერ [5].

მკურნალობასთან დაკავშირებით, უხსოვარი დროიდან ქართულ ხალხურ მედიცინაში ჩამოყალიბდა და დამკვიდრდა ისეთი ფიტონიმები, რომლებიც უშუალოდ მცენარის სამკურნალო თვისებებს გამოხატავენ, კერძოდ: გულბამბა-*Tussilago farfara* L., დაჭრილას წამალი –*Sedum stoloniferum* S.G.Gmel., ნაწყენის ბალახი - *Leonurus quiquelobatus* Gilib., რწყილის წამალი - *Pyrethrum roseum* (Adams) Bleb., საგიჟებელა- *Atropa caucasica* Kreyer, საღვიძლა, ღვიძლა - *Taraxacum officinale* Wigg., სიმჭლის ბალახი-*Artemisia absinthium* L., უჟმურის ბალახი -*Hypericum perforatum* L., ცხრამალა-*Plantago major* L., გულბანდი - *Valeriana officinalis* L., გულფილტვის ბალახი - *Orchis* Sp, წყლულის ბალახი –*Achillea millefolium* L., სატკბურა –*Glycyrriza glabra* L. და სხვ. [6]. მსგავსი მაგალითების ჩამოთვლა მრავლად შეიძლება, ერთი კი უნდა აღინიშნოს, რომ ფაქტიურად ძველი ქართული ფიტონიმები გამოხატავენ მცენარის ყველაზე თვალსაჩინო, წამყვან, ძირითად სამკურნალო თვისებებს და მათი გამოყენების შინაარს.

მცენარეული სამკურნალო საიდუმლოებები ქართველი ერის ყოფა-ცხოვრებაში თაობიდან თაობას გადაეცემოდა და ახალ-ახალი ინფორმაციით მდიდრდებოდა, თუმცა, ბოლო წლების განმავლობაში, ეს ტრადიციები დარღვეულია და მეტად ღირებული ინფორმაცია გამოუსწორებლად იკარგება. აღნიშნულმა განაპირობა ჩვენი დაინტერესება საკითხით, თუ რამდენადაა შენარჩუნებული საქართველოს სოფლებში მცენარეების სხვადასხვა დანიშნულებით გამოყენება და როგორი დატვირთვით იყენებს მოსახლეობა მათ.

შრომის ძირითადი ნაწილი

პროექტის ფარგლებში კვლევის ობიექტად შერჩეული იყო დუშეთის მუნიციპალიტეტი, რომელიც მდებარეობს აღმოსავლეთ საქართველოში, მცხეთა-მთიანეთის მხარეში. ტერიტორიის დიდი ნაწილი კავკასიონის საშუალოდ მაღალი მთებითაა წარმოდგენილი. სამხრეთი ნაწილი, რომელიც ბაზალეთის ზეგანზეა განლაგებული, შედარებით დაბალი სიმაღლეებით გამოირჩევა. საერთო სიმაღლე ზღვ. დ. 870-4000 მ-ის ფარგლებში მერყეობს. შესაბამისად, განსხვავებული ჰავა სხვადასხვა ზონაში; შედარებით დაბალ ზონაში ჰავა ზომიერად ნოტიოა, ზამთარი ზომიერად ცივი,

ხოლო ზაფხული შედარებით თბილი და ხანგრძლივი. 870-900 მ-ის სიმაღლეზე ჰაერის საშუალო წლიური ტემპერატურა 9,7 °C-ია, ნალექების საშუალო წლიური მოცულობა კი 740 მმ. სიმაღლესთან ერთად ჰავა მკაცრდება. მაღალ ზონაში მაღალი მთის ნოტიო ჰავაა ჩამოყალიბებული, მუდმივი თოვლითა და მყინვარებით; ნალექების რაოდენობა კი 1200-1600 მმ-ს აღწევს.

ჰიდროგრაფიული ქსელი წარმოდგენილია: მდინარეებით, ტბებით, მყინვარებითა და მიწისქვეშა წყლებით. არის როგორც მთის, ისე მთისწინეთის და ბარის მდინარეები. დიდი მდინარეებიდან აღსანიშნავია: მთიულეთის არაგვი, გუდამაყრის არაგვი, ხევსურეთის არაგვი, საკუთრივ არაგვი, არღუნი, ასა, არხოტისწყალი და სხვ. ტბებიდან მთავარია ბაზალეთისა და აბუდელაურის ტბები. აქვე მდებარეობს ჟინვალის წყალსაცავი.

მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე ჩამოყალიბებულია ლანდშაფტის შემდეგი სახეები: ტუგაის მცენარეულობა; მთის ქვედა სარტყელში - ჯაგრცხილნარ-მუხნარი; მთისწინეთში - მუხნარ-რცხილნარი; საშუალო სიმაღლის მთებზე - წიფლნარი; სუბალპური მდელოები; ალპური მდელოები; სუბნივალური და ნივალური ლანდშაფტები.

აღნიშნულ ტერიტორიაზე ფართოდ გავრცელებულია უროიან-ვაციწვერიანი და ჯაგეკლიანი სტეპური მცენარეულობა, შედარებით მცირე ფართობზე აღინიშნება - მუხნარ-რცხილნარი და სხვა ფართოფოთლოვანი ტყეები, მდინარე არაგვის გასწვრივ შემორჩენილია ტუგაის ტყე, ხოლო, ასას, არღუნისა და ანდაქის ხეობებში - მთის ფიჭვნარები.

მოსახლეობის რიცხოვნობა - 25 659 კაცს შეადგენს; 283 - დასახლებული პუნქტია: 1 ქალაქი, 2 დაბა და 280 სოფელი [7, 8].

ეთნობოტანიკური მონაცემების შეგროვების მიზნით, პროექტის ფარგლებში საწყის ეტაპზე გამოკვლევები ჩატარდა დუშეთის მუნიციპალიტეტში შემავალ სამი თემის - ჭოპორტის (7 სოფელი), ბაზალეთის (12) და ანანურის (9) – 28 სოფელში. საველე სამუშაოები მიმდინარეობდა ნახევრად სტრუქტურირებული ინტერვიუების (წინასწარ მომზადებული და შემოწმებული კითხვარები) სახით; ინფორმირებული თანხმობის საფუძველზე გამოიკითხა 60 რესპონდენტი (34 ქალი და 26 კაცი), ასაკი 40-80 წელს შეადგენდა. შეგროვდა განსხვავებული სახის ინფორმაცია ადგილობრივი მოსახლეობის მიერ სხვადასხვა დანიშნულებით [სამკურნალო, საკვები, სამღებრო, ეთერზეთოვანი, ტექნიკური, ვეტერინარიაში, სასოფლო-სამეურნეო და საოჯახო ხელსაქმის იარაღების, ასევე დეკორატიული ხელნაკეთობების და სხვ.] გამოყენებული მცენარეების შესახებ. ინტერვიუებიდან ირკვევა, რომ მოსახლეობისათვის მცენარეული საკვების ძირითად ბალანსს შეადგენდა და დღესაც შეადგენს როგორც ფართოდ კულტივირებული (მარცვლოვნებიდან: ხორბალი-*Triticum vulgare* Vill., ჭვავი-*Secale cereale* L., ქერი-*Hordeum vulgare* L., შვრია- *Avena sativa* L., სიმინდი-*Zea mays* L.; პარკოსნებიდან: ლობიო-*Phaseolus vulgaris* (L.) Savi, ცერცვი-*Vicia faba* L.; ძირხვენებიდან: ჭარხალი-*Beta vulgaris* L., სტაფილო-*Daucus sativus* (Hoffm.) Roehl., ბოლოკი-*Raphanus sativus* L., თალგამურა-*Brassica napus* L., თალგამი-*Brassica rapa* L., კარტოფილი-*Solanum tuberosum* L.; ზეთოვანი კულტურებიდან: მზესუზირა-*Helianthus annuus* L.; ბაღჩეულებიდან: საზამთრო-*Citrus vulgaris* Schrab., გოგრა-*Cucurbita pepo* L.; ბოსტნეული კულტურებიდან: ბადრიჯანი- *Solanum melongena* L., ისპანახი-*Spinacia oleracea* L., კომბოსტო-*Brassica oleracea* L., სალათა-*Lactuca sativa* L., წიწაკა-*Capsicum annuum* L., ხახვი-*Allium cepa* L., ნიორი - *Allium sativum* L., პრასა-*Allium porrum* L., წიწმატი-*Lepidim sativum* L., პომიდორი-*Lycopersicum esculentum* Mill., კიტრი-*Cucums sativus* L.; სანელებელი მცენარეებიდან: კამა - *Anethum graveolens* L., დიდი კამა-*Foeniculum vulgare* Mill., ნიახური-*Apium graveolens* L., ოხრახუში-*Petroselinum crispum*, პიტნა-*Mentha x piperita* L., ომბალო-*Mentha pulegium* L., რეჰანი-*Ocimum basilicum* L., ქინძი-*Coriandrum sativum* L., ბაღის ქონდარი-*Saturea hortensis* L. და სხვ.; კენკროვანი მცენარეებიდან: მსხვილნაყოფა მარწყვი-*Fragaria grandiflora* Duch.

ოდითგანვე კულტივირებულ ხილ-კენკროვანი მცენარეებიდან: ალუჩა-*Prunus cerasifera* Ehrh., ატამი-*Persica vulgaris* Mill., თუთა - *Morus alba* L., ბროწეული-*Punica granatum* L., ვაშლი-*Malus domestica* Borkh., მსხალი-*Pyrus communis* L., კომში-*Cydonia oblonga* Mill., ალუბალი-*Cerasus vulgaris* L., ბალი- *Cerasus avium* (L.) Moench., ლეღვი- *Ficus carica* L., ტყემალი-*Prunus divaricata* Ledeb., ჭერამი-

Armeniaca vulgaris Lam., კაკალი-*Iuglans regia* L., ქლიავი-*Prunus domestica* L., ჩვეულებრივი ვაზი-*Vitis vinifera* L. და სხვ.), ისე ველურად მოზარდი მცენარეები.

მოსახლეობა ბუნებრივად მოზარდ ხე-ბუჩქებიდან ინტენსიურად იყენებს: მაჟალოს-*Malus orientalis* (Uglitz) Iur, ზღმარტოს-*Mespilus germanica* L., პანტას-*Pyrus caucasica* L., კუნელის სახეობებს-*Crataegus ssp*, ასკილს-*Rosa ssp*, ფმატს - *Elaeagnus angustifolia* L., კოწახურს-*Berberis vulgaris* L., მაყვალს-*Rubus ssp*, ქაცვს-*Hippophae rhamnoides* L., შინდს-*Cornus mas* L., კვრინჩხს-*Prunus spinosa* L., ჩვეულებრივ თხილს-*Corylus avellana* L., ჩვეულებრივ ჯონჯოლს - *Staphylea pinnata* L.. მათი ნაყოფებიდან ამზადებენ წველებს, მურაბებს, კომპოტებს, წნილებს, კონსერვებს, ტყლაპს, ჩირებს, ხდიან არაყს.

ბალახოვანი მცენარეებიდან საკმელად იყენებენ როგორც კულტივირებულ: ისპანახი-*Spinacia oleracea* L., ჭარხალი-*Beta vulgaris* L., კომბოსტო-*Brassica oleracea* L., ყვავილოვანი კომბოსტო- *Brassica oleracea* var. *botrytis* და ა.შ., ისე ველურად მოზარდ მცენარეებს: ბალბას-*Malva silvestris* L., ბაბუაწვერას-*Taraxacum officinale* Vigg., მჟაუნას-*Rumex acetosa* L., ნაცარქათამას-*Chenopodium album* L., სატაცურს-*Asparagus officinalis* L., დანდურს-*Portulaca oleracea* L., ყაყაჩოს-*Papaver arenarium* M.Bieb., ღანძილს- *Allium ursinum* L., ჭყიმას- *Anthriscus sylvestris* (L.) Hoffm., ჯინჭარს- *Urtica dioica* L., ჯინჭრის დედას - *Lamium album* L., ჩვეულებრივ ჯიჯილაყას-*Amaranthus retroflexus* L., ჩვეულებრივ ღოლოს-*Rumex crispus* L. და სხვ., ზოგ მათგანს უმად, ზოგს - მოთუშულ-მოხარშული სახით ხმარობენ; მათგან ამზადებენ მხალეულს, მწნილებს, კონსერვებს, შექამანდებს, წვნიან კერძებს; ურთავენ პურში (მხლოვანები), ზოგს (ღოლო) საზამთროდ გაღებად დაწულს ინახავენ.

სოკოებიდან საკმელად აქტიურად იყენებენ - მანჭკვალას-*Armillaria mellea* (Vahl) P. Kumm, ქამასოკოს-*Agaricus campestris* L., ხის სოკოს(კალმახა)- *Fistulina hepatica* (Schaeff.) With.

ადგილობრივი მოსახლეობის ნაწილი მცენარეების გარკვეულ ჯგუფს საღებავადაც ხმარობს, კერძოდ: წითლად შესაღებად იყენებენ ენდროს-*Rubia tinctorum* L. ფესვებს, თრიმლის-*Cotinus coggygria* Scop. ფოთლებსა და ქერქს; შავად შესაღებად: თავშავას-*Origanum vulgare* L. ბალახს, მუხის-*Quercus ssp* ქერქს; ყვითელი ფერის მისაღებად ხმარობენ: თხილის-*Corylus avellana* L. და თუთის-*Morus alba* L. ფოთლებს; მწვანე ფერისთვის: ჯინჭრის-*Urtica dioica* L. და ვირისტერფას-*Tussilago farfara* L. ფოთლებს; ყავისფრის მისაღებად: კაკლის-*Iuglans regia* L. წენგოს, ხოლო ვარდისფრად შესაღებად: კოწახურის-*Berberis vulgaris* L. ფესვებს; კამკაშა და მდგრადი ფერებისათვის მითითებულ მცენარეებს შაბსაც უმატებენ.

მოსახლეობის საშუალო და უფროსი თაობის წარმომადგენლები მეტ-ნაკლებად იცნობენ ბუნებრივად მოზარდ სამკურნალო ბალახოვან მცენარეებს, აგროვებენ მათ, ამრობენ და ნაყენებისა თუ ნახარშების სახით სხვადასხვა დანიშნულებით იყენებენ. კერძოდ: **ანთების საწინააღმდეგოდ** ხმარობენ: ბალბას-*Malva silvestris* L., პიტნას- *Mentha x piperita* L., ბირკავას-*Agrimonia eupatoria* L., მრავალძარღვას-*Plantago major* L., ფარსმანდუკს- *Achillea millefolium* L., შვიტას-*Equisetum arvense* L., ჯინჭრის დედას-*Lamium album* L., ანწილს-*Sambucus ebulus* L., ქაცვს-*Hippophae rhamnoides* L., ასკილს-*Rosa ssp*.

დამამშვიდებლად: ბარამბოს-*Melissa officinalis* L., თავშავას-*Origanum vulgare* L., შავბალახას-*Leonurus quinquelobatus* Gilib. - ბალახების ნაყენს, კუნელის სახეობების- *Crataegus ssp* ყვავილებსა და ნაყოფებს, სამკურნალო კატაბალახას -*Valeriana officinalis* L. ფესვების ნახარშს.

შარდის ბუშტის ანთებისას: ვირისტერფას-*Tussilago farfara* L., ფარსმანდუკის-*Achillea millefolium* L., ჩვეულებრივ მატიტელას-*Polygonum aviculare* L., მრავალძარღვას-*Plantago major* L., წიწმატურას-*Capsella bursa-pastoris* (L.) Medik. - ფოთლებისა და ბალახების ნაყენებს და ნახარშებს.

გაციებისას: ცაცხვის -*Tilia ssp* ყვავილების, ანწილის -*Sambucus ebulus* L. ნაყოფების, თავშავას - *Origanum vulgare* L. ბალახის, ტყის მარწყვის- *Fragaria vesca* L. ფოთლებისა და ნაყოფებისაგან - დამზადებულ ცხელ ჩაის; ნედლი სახით კი წიწაკას- *Capsicum annuum* L., ხახვს-*Allium cepa* L., ნიორს-*Allium sativum* L. და სხვ.

ფურუნკულებისა და ჩირქროვების მოსაშუშებლად: იის-*Viola odorata* L., მრავალძარღვას-*Plantago major* L., *P. lanceolata* L., კლდისდუმას-*Sedum caucasicum* (Grossh.)Boriss., კრაზანას-*Hypericum perforatum* L., ოროვანდის-*Arctium lappa* L., ფარსმანდუკის- *Achillea millefolium* L. - ნედლ ფოთლებს.

ხველებისას: ბირკავას-*Agrimonia eupatoria* L., ვირისტერფას-*Tussilago farfara* L., კრაზანას-*Hypericum perforatum* L., სამკურნალო ძიძოს- *Melilotus officinalis*, ჯინჭრის-*Urtica dioica* L. და ღოღოს-*Rumex crispus* - ბალახების ნახარშს და მოხარშულ ხახვს-*Allium cepa* L..

კუჭის აშლილობისას: მუხის - *Quercus ssp* ქერქს, მრავალძარღვას -*Plantago major* L., ფოთლებს, კვრინჩხის -*Prunus spinosa* L. ნაყოფებს, წიწმატურას -*Capsella bursa-pastoris* (L.)Medik. ბალახს, თუთის-*Morus alba* L. ნაყოფებს.

კვლევის პროცესში შეგროვდა რამდენიმე საინტერესო რეცეპტი სამკურნალო მცენარეების გამოყენებაზე. უნდა აღინიშნოს, რომ სხვადასხვა სოფელში შეგროვილი ინფორმაცია მცენარეების სამკურნალო თვისებებზე თითქმის ერთმანეთის იდენტურია. ამავე დროს გამოიკვეთა ისიც, რომ ინტერესი ველურად მოზარდ სამკურნალო მცენარეებისადმი და მათ გამოყენებაზე თანდათანობით კლებულობს, ხოლო ახალგაზრდებს საერთოდ არ აინტერესებთ და შესაბამისად არ ფლობენ ინფორმაციას მათ შესახებ.

P.S. დუშეთის მუნიციპალიტეტის 28 სოფელში ჩატარებულმა მონიტორინგმა ჩვენთვის საინტერესო ინფორმაციის გარდა გამოავლინა შემდეგი: სოფლები მკვეთრად იცლება მოსახლეობისგან, უამრავი სახლი გამოკეტილი და ეზოები გაველურებულია; ნაკვეთების დიდი ნაწილი დაუმუშავებელია, რასაც ხსნიან სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის სიმცირით და მიუწვდომლობით; აბორიგენული, წლების მანძილზე გამორჩეული ჯიშების ადგილს შემოტანილი დაბალი მაჩვენებლების ჯიშები იკავებს, ამის საუკეთესო მაგალითია, ყველასთვის ცნობილი, კარგი გემური თვისებებით გამორჩეული „ჭოპორტის პომიდვრის“ ჯიში; ისეთ დიდ სოფელში, როგორცაა ჭოპორტი, მხოლოდ ერთადერთი მოსახლის საკარმიდამო ნაკვეთზე მივაგენით მის ნერგებს; შემცირებულია შინაური ფრინველებისა და ცხოველების რიცხვიც, მთავარი მიზეზი საკვების მაღალი და მათთვის მიუწვდომელი ფასებია. მსგავი მაგალითების ჩამოთვლა მრავლად შეიძლება. ერთი კი უნდა აღინიშნოს, თუ არ გაძლიერდა სოფელი, საქართველოში სოციალური და ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესება შეუძლებელი იქნება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. აპოლონიოს როდოსელი არგონავტიკა. გამომც. „მეცნიერება“. თბილისი, 1975.
2. ორფიკული არგონავტიკა. თსუ გამომცემლობა, თბილისი, 1977.
3. შენგელია მიხეილ უძველესი კოლხურ-იბერიული მედიცინა. „საბჭოთა საქართველო“, თბილისი, 1979.
4. სურმანიძე რ. მცირე კარაბადინი. გამომც. „აჭარა“, ბათუმი, 1991.
5. Ролловъ А.Х. Дикорастущие растения Кавказа, их распространение, свойства и применение (Съ обозначением туземных названий растений). Типография К.П. Козлоского . Тифлисъ, 1908.
6. მაცაშვილი ა. ბოტანიკური ლექსიკონი. გამომც. „საბჭოთა საქართველო“. თბილისი, 1961.
7. <http://ucd.ge/news/dushtimunicipal.html>
8. <https://ka.wikipedia.org/wiki/>

Ethnobotanical research of Dusheti municipality

Nino Eradze - Academic Doctor of Agricultural,

Roza bidzinashvili – Academic Doctor of Biology

Neli Tskhadadze - Researcher

Key words – Ethnobotany, cultivated, traditions, naturally growing plants

Abstract

In order to collect ethnobotanical data, the researchers of the Georgian National Botanical Garden selected at this stage three communities in Dusheti municipality - Choporti (7 villages), Bazaleti (12) and Ananuri (9) - 28 villages. Fieldwork was conducted in the form of semi-structured interviews (pre-prepared and verified questionnaires); 60 respondents (34 females and 26 males) aged 40-80 were interviewed based on informed consent. Different types of information were collected about the plants used by the local population for different purposes [medicinal, food, painting, essential oil, technical, veterinary, agricultural and household handicrafts, as well as decorative handicrafts, etc.].